

Соколёнок

6/2015

ноябрь - декабрь

Кард

КЪВЕ ВАЦРА САДРА АЯЛАР ПАТАЛ АКЪАТЗАВАЙ ЖУРНАЛ

«Кард» журнал лезги милли культурадин, лезги милли къанажагъдин, лезги зигъиндин са цІверекІв я.

«Кард» журнал вири лезги халкъди кІелзава. Адан гъар са нумрада лезги халкъдин манияр, гъайванрин, къушарин ва гъашаратрин дуьньядикай суьгъбетар жезва. «Кард» журналда Лезги писателрин ва шаирин виридалайни хъсан шиирар ва гъикаяяр чапзава. Лезги аялри чпин яратмишунрин сифте камар «Кард» журналда лезги халкъдин лап яргъал тарихрикай кхъизва.

Гъар са инсандин уьмуьр аялвилелай бащламиш жезва. Са инсанрин ваъ. Аялвал чан алай-алачир вири шейэриз хас я: гъайванризни къушариз, гъашаратризни тІебиатдин гъалариз... Месела, рагъ садлагъана цавун юкъваз акъатзавач. Ам, яру цІай хъиз, экуьнин ярари къазва. Нисини жердайвай, адан кун ва ишигълувал артух, няни жердавай зайиф жезва. Варз, лагъайтІа, мукалдин мурз хъиз экъечІна, 15 юкъуз, гимишдин сини

хъиз, ацІузва. Ва мадни цІувад йикъалай цІрана куьтягъ жезва. Ингъе ваз адан аялвал, жегъилвал ва къуьзуьвал вилералди аквазва.

Аквазвани, азиз дустар, аялвал гъикъван хъсан бере ятІа! Ам мадни хъсанди, рикІелай тефидайди хъун патал, мумкинвилер гзаф ава. Абурукай садни жуван хайи чІалан, милли руьгъдин геле хъун я. Эгер гъвечІи чІавалай куьн и рекъе хъайитІа, квелиай жуван халкъ, ватан патал чІехи крар алакьда. Квевай жуван уьмуьрдал дамах ийиз жеда. «Кард» журналдиз квез гъар садаз и рехъ жагъана ва вичин куьмекни квев агакъна кІанзава.

- Къачу зун, кІела ва захъ галаз алакъа хуьх. Захъ галаз дуст хъуни квез гъар са камуна куьмек гуда.

- ЦІйи 2005-йис патал «Кард» журнал кхъин давам жезва, балаяр! Ада цІйи дустар гуьзлемишзава.

- Буюр, къачу зун! Чун къведни санал чІехи жен!

Петър Ериков

Гана-шив

Эвел АЛАТАЙ НУМРАЙРА АВА

«Пачагъди?.. Де хъсан я! –
ИкІ лагъайди Иван я. –
За зи пек-лек алукида,
Къвазда адан къуллугъда».
Фад алукина хъиз валчагъ,
Чулни туна тир саягъ,
Къамчи – къвалал, Ивана,
Уърдегди хъиз, кам кяна.
ИкІ атана пачагъдиз
Икрамна чи къучагъди.
Къведра уъгъуь яна хъиз,
Хабар къуна: «Вуна куъз
Авудна зун ахварай?»
Акъатна лап къапарай
Пачагъ, беден акъажна,
Чапла вилни агажна,
Чкадилай къарагъна,
«Лал хъухъ, къей хва! – гъарагъна. –
Жаваб це на: ви карда
Амална гъи къарардал,
Чинеба хуъзва икъван
Къизил цІакул Зар-къушран?
Зун пачагъ ян? Бакъа ян?
Жаваб це кван, явакъан!»
Гъил эляна, Ивана
Пачагъдиз икІ лагъана:
«Къваз! Ганач за ваз бармак,
Лагъ, бес гъикІ ви фена шак?
Яз тахъуй вун пайгъамбар?
Зун дустагъда тур пайгар,
Лашарив зи гатут хам –
Авач цІакул! Вассалам!...» –
«Лагъ фад! За вун гатада!...» –
«Вун гъавурда гъикІ твада:
Авач цІакул! Гъинай гъат
Авуй заз и аламат?»

«Ийизвани зав гъуъжет?
Къбил къакъудиз жеч, гъелбет!
Бес им вуч я?» Гъаяман,
Зурзана, пеш хъиз, Иван,
Бармак чилел авудна.
«Квадарнани умуд на?...» –
Лагъай чІавуз пачагъди –
«Тухвана зун гунагъди!

Регъим ая! Ивана
 Таб хъийидач», — лагъана.
 Чембер алчудна вичел
 Яргъи хъана ам чилел.
 «Сад лугъудай и дуьшуьш
 Хъийизва за ваз багъиш, —
 Пачагъ адав рахана. —
 Заз вакай хъел атана!
 РикIяй за ам акъудда,
 Акъулдив жув агудда.
 Гъахътинди я зун, дуст-кас!
 Яргъи гафар кIандач заз,
 Ванерай заз хъанва чир
 АватIа вахъ гъихътин сир.
 Авалда гъар чIавуз вун,
 Дамахариз, лугъуз вун,
 ЭмирайтIа пачагъди,
 Гъидалда на, къучагъди,
 Зар-къуш вич и зи кIвализ,
 Пачагъдин тавханадиз.
 Къулухъ чIугваз тахъурай,
 Фена, Зар-къуш жагъура».
 Иван кIвачел къарагъна:
 «Лагъай туш за! — гъарагъна,
 Гъекъ михъиз, гъал яз юхсул. —
 Эхъ, ава захъ са цIакул.

Акъатай туш зи сивяй
 Са гафни Зар-къушпракай».
 Чуру зурзаз, пачагъди
 Гъарайна: «Заз тамаш дуьз!
 Зун тай туш ваз лубкIведай!
 Вуна и пуд гъафтеда
 ТагъайтIа Зар-къуш иниз,
 Пачагъдин тавхаддиз,
 Къин къазва за чурудал,
 За вав гъакъи вахгуда:
 Дустагъда вун секинда,
 Ацукъарда руькуьндал!
 Квахъ, лукI!» Иван ишена,
 Ам тевледиз хъфена.
 Къил акурла гададин,
 Къуьлиз кIан тир тайчадиз.
 Амма акур нагъв адан
 ТIимил амай шез балкIан.
 «Иван, куьз ви гъал я пис?
 Куьз авунвана къил куьрс? —
 Тайча-шивци жузуна,
 Вич адав гуьцI авуна. —
 Чуьнуьх мийир дерт ири,
 РикIевай къван лагъ вири.
 Зун гъазур я гуз куьмек.
 Хъанваз тахъуй вун хенек?
 Гъалтнани вал пис инсан?»
 Тайцин къуна хъиз гардан,

Са

лагбай

Ам Терножанов

сиягьат

Сиягьатрал зи рикI хьунин ду-
вулар аял чIавара ава. Са мусс
ятIани заззи хайи юкъуз пуд чарх
квай вилисебет багъишнай. Ам
гъализ заз гъа юкъуз чир хъанай.
Вилик квай чархуналлай педал-
рал кIевиз кIвачер гьалчиз, за
ам йигиндаказ куьчейрайтIаз
гьалнай.

Чи гъаятда яшамиш жезвайбу-
рувни гъализ тунай. КIандайбур
жергеда акъвазнай. Вилисибет
синагъ авурдалай кьулухъ дуста-
рихъ галаз меслят хъана: яргъал
уьлквейриз, гъатта Африкадизни
сиягьат авун кьетIна.

Гуьгъуьнин юкъуз, экуьнахъ
фад къарагъна, за жуван ракуьн
шив куьчедал акъудна ва дуст
къведалди вил алаз акъвазна.

Ам кьулухъай глаай чархарин
гигинал акъахна, гъилерив зи
къуьнер кьуна акъвазна.

- Гъазур яни? — жузунна за.

- Я! — лагъана ада ва зун гена-
ни кIевидаказ къаз алахъна.

За педалрал кIвачер илисна,
виликиди сухулмиш хъана. Зи кьу-
лухъай галай пассажир аватиз са
жизви амай.

Ахпа чун акъатай куъчеда
кІвачер заз муѳІуѳгъ яз ама-
чир, дустунин гъилерини зи туѳд
генани кІевиз чуѳкъвена кѳун-
вай.

Чун акъваз хъана.

Сиягъат куѳтягъ хъана.
Чун кІвализ хтана.

Къвед лагъай вилисибет
галачиз чавай сиягъат да-
вамариз тежедайди чаз
чир хъанвай.

Ахпа чун зи дусту-
низ мусс вилисибет
къачудатІа лугъуз вил
хъана. Акъван гагъда чна
зи вилисибет гъалзавай.

Чидач вучиз тиртІа, зи
дустуниз яргъалди вили-
сибет къачуз тежезвайви-
ляй тирни, тахъайтІа зи
велисибет хайивилляй тир-
ни, зунни зи дуст михъиз ях
хъана.

Ахпа чи къелел маса ма-
жараяр атана, амма сиягъат
авунин яргъал уѳлквейриз
финин мурад зи рикІе гъа
къилиз тефей сифтегъан си-
ягъатдин вахтунда гъатнай.

Цийи

Вилисебет

Гъич Петрудин шегъердикай жедач вил атІуз,
Адан вири акунрай тенг дигайвал къатІуз,
Аквада, гъикІ къачузватІа мермерди нефес.

Белла Ахмадулина

Дидедиз, заз виридалайни багъа касдиз бахшзава

Май вацран эхир я, мукъвара
тІатІилар алукъда. Мектебда тарсар,
дакІарар михъиз ахъайна, тухузва.
Куъчедай къвезвай машинрин ванци
ва рахунри фикир чпел желбзава. Экуѳ

чими рагъ ава, анжах къезил шагъвар-
ди са тІимил тазавал гузва. Матема-
тикадин муаллимди, доскадихъ галаз
рахаз, са вуч ятІани кхъизва. Вичиз яб
гузвани-гузвачни, адаз са къайгъуни

авач. Гагъ-гагъ, доскадиз далу гуз, ам классдихъ элкъвезва ва вичин кват-завай шалвар къуьнтералди хкаж хъийизва. Чапла гъиле пек, эрчѝи гъилени мел авайвиляй, и саягъда шалвар хкажун адан хесет хъанва, гъар гъилера ам вичин шалвар жезмай къван виниз хкажиз алахъзава. Зенг ягъуни чун адакай, амни чакай къутармишзава. Эхиримжи тарс физкультура я. Класс къве чкадал пай хъана, чун футбол къугъвазва, рушар къугъвазвайбуруз килигиз, абурухъ «рикІ куз» акъваззава. Къугъунар куьтягъ хъайила, вири чпин кІвалериз хъфизва.

- Диде чан, чун гъалиб хъана! – портфель иски дивандал гадарна за чини гъил чухъуз гъаятдал чукурна. Пар-талар дегишарна, столдихъ ацукъна. Къе зи тІуьн верчни шуькІуь кинияр квай шурпа жада, ам зи рикІ алайди я.

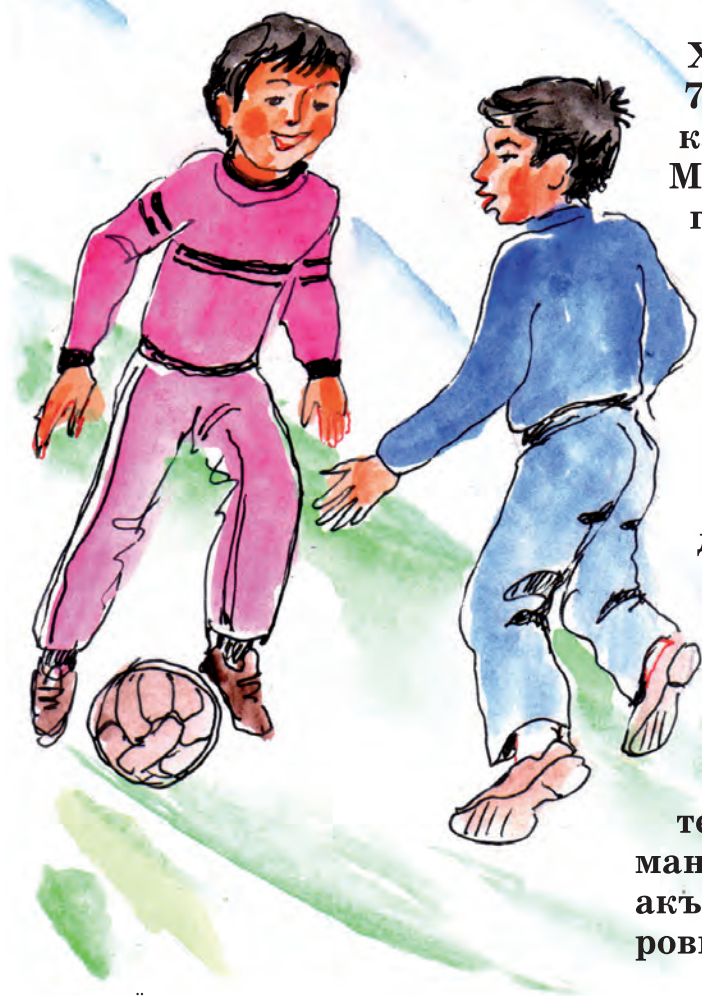
- Къе зун куь муаллимдихъ галаз, Белла Христофоровнадихъ галаз рахана. Ада 7-8 лагъай классрин лап хъсан ученикри-кай 20 кас авай кІеретІ кІватІзава, абур Москвадиз тухун патал. За ви паталай пул гана.

- Эгъ, гъайиф! А пулдихъ цІийи вили-сибет къачуз жадаиди тир. – Зи ванце хъайи кардал дериндай пашман хъун ва гъайиф чІугун авай.

Амма пул ганвай, заз амукъайди хъайи кардихъ галаз рази хъун тир.

Са гъафтелидай Белла Христофоровна-ди тарсунилай гуьгъуьних зун акъвазар-на ва Москвадиз финиф жезвач лагъана. Ахпа алава хъувуна: чун Ленинграддиз фида ва гъавиляй гайи къван пул мад хгана кІан жезва.

Заз и хабар чехи шадвилелди дидедив агакъарна. Дидедивай акъван пул гуз тежедайдахъ ва элкъвена къахчур паш-ман хъанвайтІани, ада вичин къватидай пул акъудна ва исятда фена ам Белла Христофо-ровнадив вахце лагъана. Зун ам чІалал гъиз

алахъна, пул мад гумир лугъуз мине-тарна, вучиз лагъайтІа заз зи вилиси-бет гъикІ алатна физвайтІа аквазвай. Амма диде виичн гафунал кІеви тир, ам чІалал гъиз хъун мумкин тушир. Зи алахъунар гъаваянбур тирди чир хъайила, за мектебдиз фена муаллим-див пул вахгана.

Гъуъл. Футбол. Гатун цІиг. Заз ибур са куьнихъни, гъатта Ленинград-диз финихъни дегишариз дегишариз кІандачир. Дидеди зун рекъе гъатун патал гъазурвилер акуна. Ахпа зун вокзалдал къван рекъе туна. Куьлуь-шуьлуь харжар патал пулни гана ва тагъкимарна: амай пул хатасузвал патал муаллимдив вуганва.

Поезда чна шегьерин тІвараркъадай ва маса къугъунар авуна. КъацІарал ярх хъана, дакІардиз килигиз хъана. Москвадив гъикІ агакънатІа чирни хъанач. Ахпа чун Ленинградский вокзалдал фена. Са йиф мад рекъе хъайи чун Ленинграддив агакъна. Чун къар-шиламишна ва мектебдин интернатда акъвазарна. Экскурсия гатІун хъана.

Невский проспект къилин куьче я. Тавханайрин майдан шегьердин къи-

лин майдан я. Эрмитаж (ХъуьтІуьн тавхана) лап хъсан шикилар кІватІнавай, вичелни «ТІавус» ся-тер алай чка я. Гатун багъдал чІагай ракъун иер жагъун илитІнава, ана виш йисар хъанвай тарарин хъендик мермердин тимталар чуьнуьх хъан-ва. «Ивидай хъай Спасан» килисадал эцигунрин вахтунда хкажай ракъарин «чил» алчуд хъанва. Нехишар алай къубайрин кукІушар хкис хъана ак-вазва. Жергедавай зурба гуларин къу-лухъай Къазандин килисадин къуба хкаж хъанва. Фукодин дерге алай Иса-къан килисади Чил элкъвезвайди су-бутзава. Петропавловский кІел-музей вуч я! Марсан чуьл, Пискаревдин су-рар лугъудай мемориал, чпел эбеди цІай куькІвена кузвайбур, Ленинград хвейибур ва адаз къурбанд хъайибур рикІел хуьниз бахшнавайбур я. «Ав-рора» гимини музей я. Сенатдин май-дандал Буьруьнждин атлу ала, ам и шегьердин бине эцигай І лагъай Петр я. Васильевский къурааматдал къа-къан гулар хкаж хъанва. ГъвечІи ги-мидин палубадила чна гъарай-эвер галай ва тухвал течидай чайкайриз

тІуьн гана. Ахпа гъа гимиди чун
Петрдин тавханадиз — чаргъави-
зар авай шегърдиз гъана.

Чи гид Ленинраддин университетдин
4-курсунин студент Слуцкий Роман Сергеевич
тир. Ам пара хъсан кас я. Зи вах тІа хъайила,
ада зун гъакъидихъ сагъардай кли-
никадиз тухвана, ва адан бадеди
аз гзаф тІеамлу тІуьн гана.

Заз дуьнья гзаф еке тирди, чи-
лел къизилдин къубаярни генг
куьчяр авай шегър алайди аку-
на. Инавай вацІни гъуьл къван чІехиди я, адан
къерехрал мермер алуькънава, адан магъалар
чеб чпихъ галкІурзавай муькъвер, йиф атай-
ла, хкажна къве патахъди ахъайзава. Ина
авай векъ къван ва тарарал алай пешер
къван къацу векъерни пешер заз
маса санани акунач. Вири газо-
нар дуьмдаказ тванва, гъар са
пеш гуя пластилиндидай авун-
вайди хъиз аквазва.

Зун шегърдал ашукъ хъа-
на! Ина уьмуьр тухузвай инсан-
рал пехил хъана. За жуваз гаф
гана: эгер заз и шегърда кІелдай
ва я кІвалахдай са гъихъ-

тин ятІани мумкинвал
хъайитІа, за ам гъиляй ахъайдач.

Зун кІвализ маса кас яз хтана.

Зи рикІе мурад гъатна ва зун михъиз
адаз муьтІуьгъ хъана. Зун лап рикІивай
кІелиз алахъна. За жуван вилик эцигнавай
макъсадди заз азад вахт амуькдаивал ийиз-
вачир. Дустариз Ленинграддидай ихтила-
тар ийидайла, за абуруз лугъудай: гила
завай нянин берейра квехъ галаз вах-
тар акъудиз жедач, гила зун жуван
кІелунрал алахънава. Садни зи
чІалахъ жезвачир, амма зун жу-
ван рекъелай алат тийидайди заз
къетІидаказ чизвай.

Гъар гикІ ятІани гуьгъуьннин йисуз заз
диде-бубади цІийи вилисебет къачуна, му-
раддидай азад хъайи берейра зун зи вилисебет
гъализ жедай.

...Гила и гуьзел шегърда уьмуьр тухуз
30 йисалайни алатнава. Адаз гила Санкт-
Петербург лугъузва. Гилани за гагъ жува
жувак фикирда: дидеди заз гилани
цІийи вилисебет къачуртІа, яраб вуч
жедатІа?..

Мурсаг Алат

Тебиатдин Шикил

Таран кукІва къекъвезва гар,
Пагъливан хъиз симинал.
Алач зуърне, я гвач пайгар, -
Гъейран я зун деминал.

Хъипи пешер, аялар хъиз,
Машгъул я хупІ тамашдал.
Гар-квасади, яргъарай гъиз,
Руг язава капашдал...

„Агъвидин Жавабар Циклдай

- Лагъ кван, вучиз и дуьньяда, баятда,
РикІин хирер кьегъалбуруз мугъман я?!

ГъикІ кхъвенва а ви дерин аятда,
Жерягъ вуж я, вуч себеб я, дарман я?

- Ава Лукъман акъадай ви дердина, -
РикІин хирер сагъ хъжеда женгина.

- Вун эгъли я, синемишдай инсан я,
Къилихрикай бес гъи къилих хъсан я?

- Хцивални деринвал жен фикирдин,
Кар я, къисмет хъайитІани алуькун,
Азиятриз рей тагана уьмуьрдин,
Гъамишалугъ жув жув хъана амуькун.

- Бахт паталди ханвачни бес инсанар,
Садан къамал вучиз ала агъур пар,
Садаз вучиз пачагъ лугъуз ганва тІвар?

- Гъафилвилини ийимир на фикирар,
Пачагърилай аслу туш тек девирар.

- Къиникъни хунух терездин кьве хел я,
Уьмуьр яргъи туш, вахтунал са гел я,
Къиникърикай бес гъи къникъ хъсан я?
- Вахт атайла кьегъалдинди майдан я.

- Камалэгъли, чуру я ви лацу къугъ,
За суал гун, жавабдиз ви майил хъухъ.
Са женгина бед къилихар акІайла,
КІевиз къвазна гъич сакІани тахъайла,
ГъикІ жедатІа лагъ, терездал вегъейла?
- КичІе яни ваз жавабсуз амукъиз,
Гъалиб жеда кичІе туширд кумукъиз.

- Кими туш гъич и дуьньяда завалар,
КъецІилбурни, галайбур куьк кавалар...
Гъим я яраб инсандин лап бахтсузвал?
- Хайи чилиз аватун пис агъ, завал.

- Руьгъдин къене гъиссер жеда – тІурфанар,
Гъиссер жеда алукІнавай кафанар...
Гъим ятІа бес виридалай пак тир гъисс?
- Муьгъуьббат я вафалу яз фей суруз.

- Уьмуьр жуьрба-жуьр я, квачирд жеч синих
Садан артух, садан агъуз я къилих...
Авани инсанрикай лянетдиз лайих?
- Инсандин тІвар багъа я, твазва на зун кІеве,
Амма къвезва лянет кьве мез авайдаз сиве.

- Эй дагъви, ви дамахсуз къамат гужлу я,
Зун шаир я, лагъ кван, халкъдиз вуж буржлу я?
- Шаирар аскерар я бахтунин,
Нетижар гъахъни батІул акъунин...

- Ван чкІизва вилайтдиз алкъвез-элкъвез,
Гуьгъуьл шад я тІвар къурдан, пІузар хъуьрез,
Квелди я ви гъунар, баркаллалар къвез?
- Алахънава зун гафар ийиз крарив эвез.

- Лап дереяр гъакъда а ви къилихда,
Агъдабан я рахадайд ви синихдай...
Гъам-хажалат алайла са инсандал,
Вучда вуна агакъайтІа шад хабар?
- Ахътин юкъуз за шад хабар чуьнуьхда.

Векъи суал багъишламиш, чІехиди,
Сифте туш, я дуьнья фадлай рехиди...
Амукъич кас, эхир къиляй рекъиди...
- Фикир я ам гъар са касдин вичикай:
Чан гъайиф туш халкъдин рекъе эцигай.

Тосемъ Тосемъ

Сулейман БУБАДИН СУГЪБЕТАР

- Эффенди, рикел хуьх, хва! Аку, гьар са инсан вичиз хъсандиз чидай, вичелай лап хъсандиз алакьзавай кардал машгъул хъун лазим я. Кхъихъ зи фикирни. Аку, эгер вун муаллим ятIа, вач, жуван тарсар це. Мектебда. Эгер вун духтур ятIа, начагъбур сагъар ая. Больницада. Эгер вун чубан ятIа, вач хперив. Хуьх хпер. Эгер чубанди тарсар гуз хъайитIа, муаллимди хпер хуьз хъайитIа, духтурди араба гъализ хъайитIа, арабачиди начагъбур сагъариз хъайитIа, рамагбанди газетар акъудиз хъайитIа, газетар акъудзавайда рамагар хуьз хъайитIа, балугъчидм поездар гъализ, поездар гъалдайла балугъар къаз хъайитIа, хва, и дуьнья чIур жеда. ХапIа жеда. Хъсан са карни арадал атун мумкин туш. Мусибатар гъикI хъайитIани жеда. Инсанриз пешекарвал чирзава. УстIарри. Шумудин са йисуз. Виридалайни магъир устIарри. Муаллимри. Тарсар гузва. Чирзава. Ахпа ам ахтармишзава. Ахпа адал пеше ихтибарзава. Ахпа адаз, пешекардиз хъиз, къимет гузва. Ам саймишзава. За ваз и гафар вучиз лугъузватIа, чидани ваз? Уун, ун! Дуьз лагъана на, вири политикадал машгъул жезва! Вири милли месэлайрал машгъул жезва. Гье-гье! Регъят кIвалах жагъанва. Миллетдин къайгъуда авайди аку! И зи хуьряй са чIулав кицIин чIут акъатнава, ваз адав гвай фурс. Вуна низ лугъуда? Шузарар чIулав туьремайриз ви ванн жедани?

Вири гъабур пIузарар чIулавбур. Я чан хва, эгер вун чекмечи ятIа, фена жуван чекмеяр раса, я чан хва, эгер вун харат устIар ятIа, фена жуван рак-дактIар кутIуна, я чан хва, эгер вун лежбер ятIа, фена жуван никIе кIвалаха, къуьгъвер гъяла, мад акI жеч эхир! Кайванидикай фена райкум жезва, райкумди кайвани-

вал ийизва! АкI жеч эхир! Муаллимди фу маса гузва, фу маса гудайда аялриз тарсар гузва! АкI хъайила, акъуллукамаллу са карни арадал атун мумкин кар туш, хва!

Ша-за ваз са риваят ахъайин. Лап дегъ заманайрин лезги риваят. Яб гудани вуна? Яб це. Лап яргъал заманайра, хва, шив балкIанри гур межлисда хъурцадалди къуьлердайла, инсанрихъ виридахъ са чIал авай. Тек са чIал. Вири инсанриз гъа чIал авай. Тек са чIал. Вири инсанриз гъа чIал чидай, хва.

А яргъал заманайра инсанриз гъайванрин чIал чидай. А яргъал заманайра инсанриз ничхиррин чIални чидай. Инсанриз гъашаратрин чIални чидай. Инсанриз набататрин чIални чидай. Яб гузвани вуна? Яб це. И дуьньядал алай, Аллагъди халкъ авунвай гьар са шейиниз вичин мез авай, абур вири сададан гъавурда акъадай. Гъахътин замана хъана, хва. Пехилвал вуч затI ятIа, садазни чидачир. Алчахвал вуч ятIа, садазни чидачир. ЛаматIвал вуч ятIа, садазни чидачир. Хаинвал, жасусвал, мискъивал, намердвал, марифатсузвал, ахлакъсузвал, инсафсузвал, малкамутовал вуч ятIа садазни хабар тушир. Абур авачир, хва. Вири инсанар бахтавар тир, хва. Бирдан гъинай ятIани, нивай ятIани пехилвал пайда жеда, хва, пехилвал! Пагъ, гъайиф, гъайиф! Яб гузвани вуна? Пехилвал пайда хъайила, вири барбатI жеда. Гъатда инсанрин арада гъулгъула. Ягъ-ягъунар... Пехилвал, хва, гъам вич иблис я къван! Гъа пехилвилини гуьгъуьналлаз алчахвал пайда жеда, хва. Алчахвилини гуьгъуьналлаз душманвал, адан гуьгъуьналлаз хаинвал, вафасузвал, намердвал, инсафсузвал... Гъихътин дуьнья тир, гъихътин дуьнья! Ина гъатда, за ваз

вуч лугъун, фитне, лавгъавал, къама ял
авайбурукай чІехибур жеда, угърийрикай
варлубур жеда, кичІерхъанрикай игитар
жеда, авамрикай алимар жеда, инсафсуз-
рикай мерд, къегъал рухваяр жеда...

Аквада и кІвалахар чІехи Аллагъдиз.
Къурбанд хъурай чун вичиз. Бегенмиш
жедач Аллагъдиз и кІвалахар. Ибур
гъихътин инсанар тир? Ибурукай гила
гъихътинбур хъанва? Гъуърмет ама-
ни? Амач. Мяргъемет амани? Амач.
Марифат амани? Амач. Вич лугъумир
къван, зан хва, ибур вири сад-садахъ
галаз алакъалу я. Сад квахънани –
вири квахъзава. Рахада ибурухъ галаз
Аллагъ:

- Эй инсанар! Гъиниз квахънава куь
инсанвилер?! Гъайванар, ничхирар, гъа-
шаратар квелай виш сеферда акъуллуз
ама. Набататар квелай виш сеферда,
агъзур сеферда камаллу яз ама. Зун
килигиз хъана: куьне гъайванриз,
ничхирриз тавур зулум хъанач!
Куьне гъашаратарни тергиз
хъана. Квелай алакънайта,
куьне абур михъиз тергдай.
Гила куьне набататарни тер-
гиз тІимил ама! Ибур аква-
дайла, за эхна, амма куьне и
дережада сада садаз душманвал
авун, зун михъиз рикІелай алудун
– им за гуьзлемишначир.... За квез
жаза гуда.

ИкІ лагъана, чан хва, Аллагъ буба хъфи-
да. Алукъна йиф. Ксуда инсанар. Ксана, па-
камахъ ибур къарагъда. Аквада абуруз са-сад.
Салам гуда. Кеф-гъал хабар къада. Гъавурда
акъадач. Сад садан гъавурда акъаз амукъда: гъуь-
лин паб. Садни абурун аялар!

Пака мадни пайда хъижеда Аллагъ буба. Лу-
гъуда ада:

- ГъикІ я? Гила хъсан хъанани квез? За куьн
и дуьньядал виридалайни бахтавар шейэр яз
халкъавунвай. Идуьньядалкуькар-кеспикеф,
лезет чІугун тир, амма куьне авур къван...
Куь кар-кеспи сада садаз душманвал авун
хъана. Куьн санал амукъна виже
къведач. За квез гъар са
хзандиз яшамиш
жедай чка

гуда. Гъанаг куь ватан жада. Аллагъ бубади гъар са хзан са патахъ ракъурда. Лезгийриз лугъуда:

- Гъу-у-у-у-т! Анаг аку. Къве кІвачин гелерин (Аллагъа бубади ЧІулав гъу-луъзни Каспи гъуьлуъз кІвачин гелер лугъудай). Гъа и кІвачин гелерин ара-да, дагъларин юкъва Бармак хътин дагъ ава гъа-а! Аквазвани квез? Куьн гъа дагъдин патав фида. Лезги хзан, лугъузва за. Вири хзан. Мал-къарани гваз. Гъа Бармак дагъ хътин дагъ, Бармак дагъ, лап яргъарай куь чилерин гъи патай хъайитІани акваз жада! Куь рехъ алатдач. Квевай гъинихъ фейитІани элкъвена кІвализ хквез жада. Адан патавай са вацІ авахъзава, мурк хътин яд авай, амни куь къилин Диде вацІ я. Куь Ватандин шагъдамар я. Вач. Гъа чилиз къуллугъ ая. А чил хуьх.

Атана гъа девирвилай инихъ, лезги хзанди вичиз Аллагъди гайи чил хуьзва, хва. Ада а чилиз къуллугъзава. Яб це, за гъеле куьтягнавач. Гъа юкъуз лезги хзандиз чІехи Аллагъ бубади лугъуда къван:

- За квез виридалайни хъсан къуь-лердай макъамар гуда. За квез виридалайни хъсан манияр-

ни гуда. За квез мердвал, жумартвал, инсанвал, мергъяматлувал, адалатлувал, дуьзвал, гъахъвал – вири гузва. Абурни хуьх. Мус куьне абур квадарайтІа, куь рикІера пехилвили чка къуртІа, куьн гъа и чилеривайни яргъариз акъатда. Садвал квахъай хзан-хзан туш, хва. ВацІ икІ хъана, вацІ акІ хъана... Зун абурукай рахазвач. ВацІув гвай са затІни авайди туш. Инсанрив инсанвал, марифат гумукъна кІанда. Жувандини чараданди чир хъун айиб кар туш. Я чи манияр амач, я чи къуьлерунар амач, я чи мехъерар амач... ВацІ къалурдай-бур пайда хъанва! Гъей! Лезги манияр гузвайди, лезги мехъер къиле тухузвайди, лезги макъамар ягъизвайди, лезги чІалал рахазвайди... вацІ яни? Аллагъ... ВацІу ваз ви чІалал рахамир лугъузвани?..

Сулейман бубади и риваят суьгъбет авур йисуз вацІалай а пата лезги чІалал кхьин, кІелун тергнавай. Чаз аквазвайвал, гъакІ хъайила, Сулейман бубади и риваят суьгъбетна.

ЗитІвар Рагъим я. Амма вирида мектебда заз Къам лугъузва. Ам зи лакІаб хъанва. Дуъз лагъайтІа лакІабар чи классда чІехи паярал ала. Амма зун зи лакІабдал рази туш. Захъ галаз са суьреда ацукънавай Саидаз вирида профессор лугъузва. Ам отличник я, гъихътин суалдиз хъайитІани жаваб гуда. Чидач а чирвилер ада мус къачузватІа. Гила заз Къам вучиз лугъузватІа ахъайни. Накъ чи бахтуни гъана, эхиримжи тарс хъанач. Лезги тарсар гузвай Фаизат муаллим азарлу хъана, чун са сятинин вилик кІвалериз хъфена. Хтана зун кІвализ. КІвалени бахтунал туъш хъана. КІвале касни авачир. Им икана жедай кар тир. Экуънахъ мектебдиз фидайла ихътин бахтлу югъ жеда лагъана за фикирнавачир.

РакІарал аламаз сифтени сифте за портфель зи вил хкІан тийир хътин са пипІез гадарна. Гила зун жуван къайгъуйрал машгъул жеда. Абурни лагъайтІа захъ гъамиша хъиз са хара хъанвай.

Сифтери-сифте кІвализ кас хкведалди телевизор кутуна, дивандал ярх хъана. Къаткай чкадал зи рикІел «Вахт вацІ хъиз акъвазун тийижир затІ я, вахтунив къенятдив эгечІун герек я лагъай дахдин несиат рикІел хтана. Къарагъна, пакадин тарсар гъазурна кІанзавай. Амма ихътин хелвет вахт низ чида мад мус хъжедатІа. Бахтуни гъанвай арада вахтни жуван

рикІиз кІандайвал ишлемишун пис кар жедани къван. Тарсарни гъазуриз зун са кубут туш хъи. ИкІ фикирна, за магнитофон кутуна, япарал «наушникар» гъалдна ва мад дивандал яргъи хъхъана. РикІ алай макъамри сустарай заз вахт гъикІ фенатІани чир хъанач. Къил хкажайла, заз кІвалин цлал дидеди еке гъарфаралди кхъена алкІурнавай «Режим дня» гафар акуна. Ам и мукъвара зи дневникда математикадин тарсарай заз янавай къведар акурла алкІурнавайди тир: мус къарагъда, мус тарсар гъазурда, мус бадедиз куъмекар гуда ва гъа

икI са виш везифа. Гьар вил хкIурла и «Режимди» зи зегьле тухузвай. Зи дуст Агьмедни гьа зун хьтин режимда тунвай.

- Яда, - лагьана заз Агьмеда, - вун акьуллу гада хьиз аквада, ви келледи кIвалахзавачни? Вун а «Режимдин» гьилияй ажуз вучиз хьанва? Са чар я ман цлал алкIурнавай. Жуван нерви-яр хуьх. КIвализ хтанмазди а чарчин чин пад цлахь элкьуьрна тур. Ваз са-лам — счет тамам.

- Дидеди гьар нянихъ за гьялнавай примерар, задачаяр ахтармишзава.

- Яда за ваз гьикьван меслятар кьа-лурин. Ви кьили гьич кIвалахзавач, дуст кас. Ви суьредихъ ацукьнавай «профессордик» ви гаф акатдани, куь алакьаяр гьихьтинбур я?

- Алакьаяр писбур туш. Меслят вуч ятIа лагь.

- Меслят ихьтинди я. А Саид кьени гада хьиз аквада, вични отличник я. Вуна адан кьвалак «кьарпузар кутуна», задачаяр, сочиненияр гьадавай кхьихь, адан патай кьени карни жеда, вазни са футбол кьугьвадай вахтни амуькда. Имни ваз кьвед лагьай меслят.

И меслятар заз гзаф бегенмиш хьана. Саидани артух гьуьжетар тийиз зав вичи гьялай задача-яр вугуз хьана. Гьа икI бегьем са варз кьван алатна. Зи днев-никда математикадай 4-5 акур дидени гзаф разизвай, югьди кIинтI-лаш, футбол кьугьваз зунни кефина авай. Амма гьами-ша хьиз бахтлу йикьар яргьал фенач. Муаллимди кьиметар эцигнавай тетрадар пай хьувур-ла, Саидаз «хорошо» гьадавай кхьей заз «отлично» янавай. Са-идан чин кьекьифна, амма тарс куьтягь жедалди ада чуькьнач. КIвализ хкведай рекье Саида заз лугьуда:

- Рагьим, зун ви вилик батIул я, дуст, вуна зи тахсирдилай гьил кьачу.

- Вуч батIул, вуч тахсир, Саид? Зун валай гзаф рази я. Вуна заз гьакьван куьмекар гузва.

- Ваъ, Рагьим — лагьана Саида. Ам куьмек туш. Ам зиян я за ваз гайиди. Сифте зазни ам кьени кар хьиз аку-най, амма нетижада...

- Нетижада, нетижада... ваз заз язавай кьиметар гьайиф кьвезвани, зун валай гзаф рази я, дидедини заз гьуьнтI гузвач. Пис низ жезва?

- Ваз жезва, Рагьим, ваз. Вун михьиз хкатзава, вуна ви кьилив кIвалахиз тазвач. Эхирни, жуван тарсар жува гьазура, мад зи тапан куьмекдал вил жемир.

ИкI лагьана, «профессор» Саид йи-гин камаралди, зунни куьчедал туна, хьфена. Заз лагьайтIа Саидакай пис хьел атанвай. Вичелай алакьдай

хъсанвал ийиз гъайиф къвезвайдаз на дуст гъикІ лугъуда? Курпашман яз зун кІвализ хтана. Гила вучрай? Задачайрал алгъана кьил тІардани? ГъакІан кар я. Заз сифтедлай къастунал кІевивал хас туш. Гзаф фагъум-фикирна пакадин юкъуз зун мад Саид алакъариз алахъна.

- Саид, им види дуст патал хаинвал жезва.

- Хаинвал за ви паталай задача-яр гъялдайла жезвай. АкІ яргъал фенайтІа вун лезги мисалда лугъудайвал «Гъажидин канаб хъиз» хкатдай. Вахт амаз дуьз рекеьл элячІ. Жув зегъмет чІугваз вердишара.

Пис хъел атана заз мад сефер. Килиг садра, отличник я лугъуз ида вич гъикІ къацІал эцигзаватІа аку.

КІвализ хтана, фу тІуьна зун энгел тавуна тарсарихъ ацукъна. Тарихдин тарс заз гъа садра кІелун бес хъана. А тарсунал зи гъамиша рикІ алайди я. Географидайни за фад кьил акъудна. Мад атана метематикадал агакъна. Заз меслят къалурайвал, къастунал кІеви хъуни са куьмекни ганац. Зи къастунин кІевивал маса патахъ элкъвена. За телефондин трубка хкажна мад Саидаз зенг яна:

- Мад са сеферда, эхиримжи сеферда зун кІевяй акъуд, дуст. И задача лугъудай зегъримар сакІани гъялиз жезвач.

Чи рахунар яргъал фена. Эхирни Саид мад сеферда заз куьмек гунал рази хъана.

- Де кхъихъ, - лагъана ада. — Им дугъриданни эхиримжи сефер жедайди зун агъунва.

Зун рази хъана. Амма за зак фикирна: «Аниз чун ахпа килигда. Исятда рекъел гъанатІа, за вун мад сефердани алакъарда. Пакадин юкъуз математикадин муаллимди задача гъялайбуру гъилер хкаж лагъайла, зани гъил хкажна.

- Молодец, Рагъим — лагъана муаллимди, алахъайла жезва гъа вавай. Де, къала тетрадь. За муаллимдив

тетрадь вугана, рикІяй дидени баде залай гъикІ рази жедатІа лугъуз шадвалзавай. Садлагъана муаллимдин чин чІур хъана. Ада чІуькъни тавуна тетрадь зав вахкана. Вири заз килигиз къвазнавай. Ийир-тийир хъана амукъдай за жуван къам чухваз башламишна.

Тарсарлай къулухъ за Саидавай:

- Ана гъикІ хъанай яда, ваз «отлично» заз мад «къвед» вучиз хъана?

- За ваз эсер хъуй лагъана гайи «гъапур-чапур» «куьмекдин» гъавурдани вун акъунач. За ваз кар къурдини ваз чир хъанач. Вун къам чухваз амукъна.

И дуьшуьшдилай къулухъ заз класда садани Рагъим хълагъзамач, зи тІвар Къам хъанва. Вучин, жуван къисмет я ман.

Зуча - муча ?

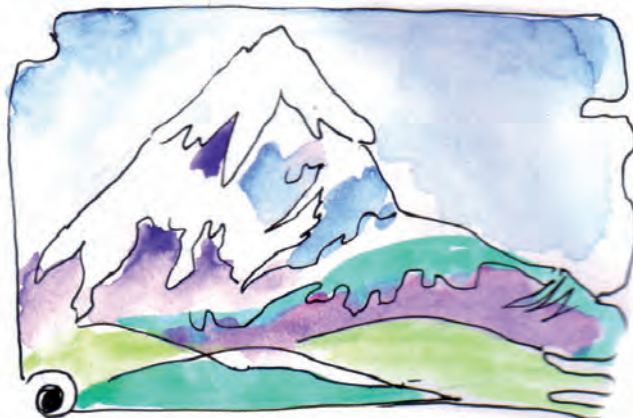
Адаз икрамда агъадай виниз,
Къуьнерихъ кавал гатузни хъуьтлуьз.
Къуьд-гад живедин бермек алайди,
Такабурвилиз гъуьрмет авайди.

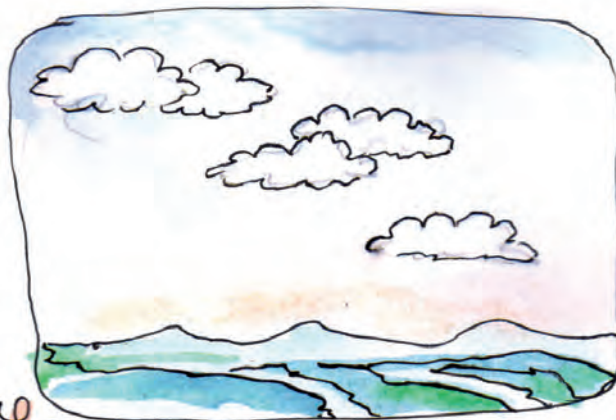
И кьил а кьил авачир къав.

Булахни туш, - вацІни туш,
Къубу лугъун – таб я ам.
Шумал я буй, нацІни туш,
Гъамга яд хуьр къаб я ам.

Я гъуьлягъ туш, я чІул туш,
Югъ-йиф рекъе,
Гъатна гъекъе?

Багъдинбур я еришар,
Тарар, къушар, емишар.
Багъ туш, пару, цал алач,
Я чардах я кІвал алач.

Чул къекъвезва хуърйй-хуъруъз,
Чунар гадриз гъар са ківализ?

ЯхцІур перем алайди,
Келимайрив ацІайди.
Булуска къат-къатар я,
Чирвал гудай устІар я.

Паровоз туш, алахъда бугъ,
Галатдач ам ийиз къуллугъ,
Чайдин пачагъ, дилавар,
Чи рикІ алай с.....р.

Абур атун рагъ атунив гекъигда,
Ачух суфра, хуш суъгъбетрал илигда,
Паб пагъливан, аяларни къабачи,
Сувар жеда, далдам-зуърне алачир.

Я къул герек туш, я твар,
Вахт къалурда, вуч я тІвар?

КІир къалуриз хъуърedayди,
Багънадилай ишедайди
Куркур я ам, зенг я багъа,
КІвалин агъа, гъвечІи ч....

Соколёнок

ISSN 0206-7978

Кард

6/2015

ноябрь - декабрь

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:
Правительство Республики Дагестан.

Журнал зарегистрирован федеральной
службой по надзору в сфере связи и
массовых коммуникаций.
Регистр. номер ПИ №ТУ5-0019
от 21 мая 2009 г.

Издается с января 1980 г.

Главный редактор
Мурад Ахмедов

Редколлегия:
Х. Хаметова (редактор)
А. Кардаш
А. Исмаилов (зам. гл. редактора)
З. Кафланов
К. Акимов
Т. Зургалова (ответ. секретарь)

Худ. редактор З. Даганов
Тех. редактор Т. Лузина
Художник номера М. Муталибов
Оформление обложки А. Качаев

Дата выхода в свет 30.12.2015 г.
Тираж 614 экз.
Заказ №167

Типография: ООО «Издательство «Феникс
пресс»
Адрес типографии: 367018, РД, г. Махачкала,
ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель: Государственное
бюджетное учреждение Республики
Дагестан «Редакция республиканских
литературных журналов «Соколенок» и
«Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя: 367025,
РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Лезгинский язык
Индекс: на год - 63338,
на полугодие - 73906.

Цена свободная